

МАКОГОН Ю.В.

директор Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м.Донецьку, д.е.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України

ЯЦЕНКО А.Б.

Донецький національний університет, доцент кафедри міжнародної економіки, к.е.н., експерт Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м.Донецьку

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Анотація. У статті зроблено оцінку стану економічних зв'язків України з країнами ЄС та наслідки для економіки країни від підписання угоди щодо створення зони вільної торгівлі. Проаналізовано відповідність економіки України маастрихтським критеріям. Визначено головні економічні інтереси України в процесі розвитку європейської інтеграції та пріоритети формування конкурентоспроможності українських підприємств.

Ключові слова: економічна інтеграція, зона вільної торгівлі, асоційоване членство, економічні відносини, експорт, імпорт.

Аннотация. В статье сделана оценка состояния экономических связей Украины со странами ЕС и последствия для экономики страны от подписания соглашения о создании зоны свободной торговли. Проанализировано соответствие экономики Украины маастрихтским критериям. Определены главные экономические интересы Украины в процессе развития европейской интеграции и приоритеты формирования конкурентоспособности украинских предприятий.

Ключевые слова: экономическая интеграция, зона свободной торговли, ассоциированное членство, экономические отношения, экспорт, импорт.

Annotation. The article presents an assessment of the economic relations of Ukraine with the EU countries and the consequences for the economy from the signing of a free trade area. The analysis of compliance of Ukraine's economy with the Maastricht criteria have submitted. The main economic interests of Ukraine in the process of European integration and the priorities of formation of Ukrainian enterprises' competitiveness are determined.

Keywords: economic integration, free trade area, associated membership, economic relations, export, import.

На сучасному етапі економічна ситуація в Україні ускладнена рядом проблем, сприяти вирішенню яких може тільки поглиблення її інтеграції в систему світогосподарських зв'язків. В системі зовнішньоекономічних пріоритетів України особливе місце займає співробітництво з Європейським Союзом, яке відкриває для нашої країни нові перспективи взаємодії з розвинутими країнами континенту, дає поштовх економічному розвитку, укріплює її позиції в системі міжнародних відносин.

Ступінь дослідження даної проблеми досить велика. Ця тематика знайшла відображення в працях вітчизняних і закордонних учених: Дудченка М., Кругмана П., Лук'яненка Д., Мокія А., Рут Ф., Савел'єва Е., Филиппенка А., Шниркова А.

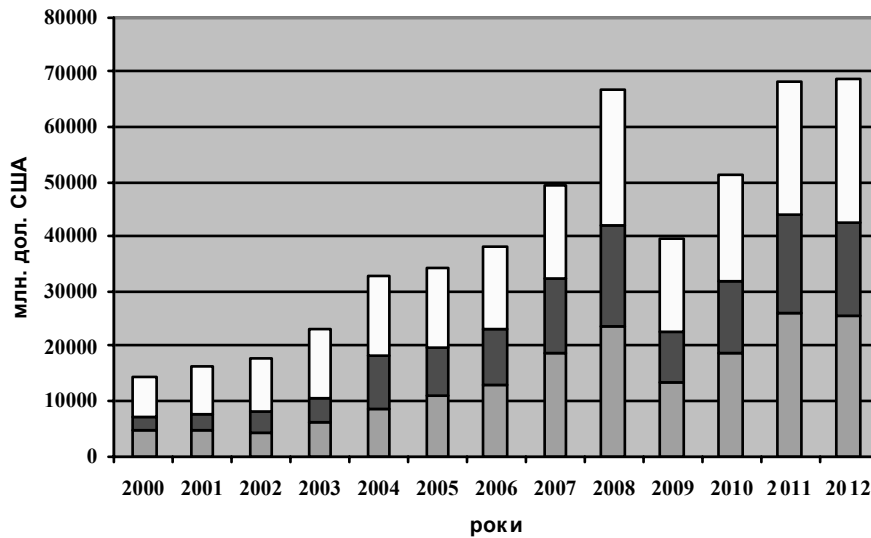
Інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. В 2008 році закінчився термін дії Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та Європейським Союзом, на якій базувались двосторонні відносини країн і продовження взаємодії повинно бути регламентовано новою угодою [1].

Обидві сторони зацікавлені в поглибленні торговельних відносин і підписанні угоди про створення зони вільної торгівлі. З боку ЄС ця зацікавленість визначена можливістю посилення впливу в регіоні та доступу до нових ринків.

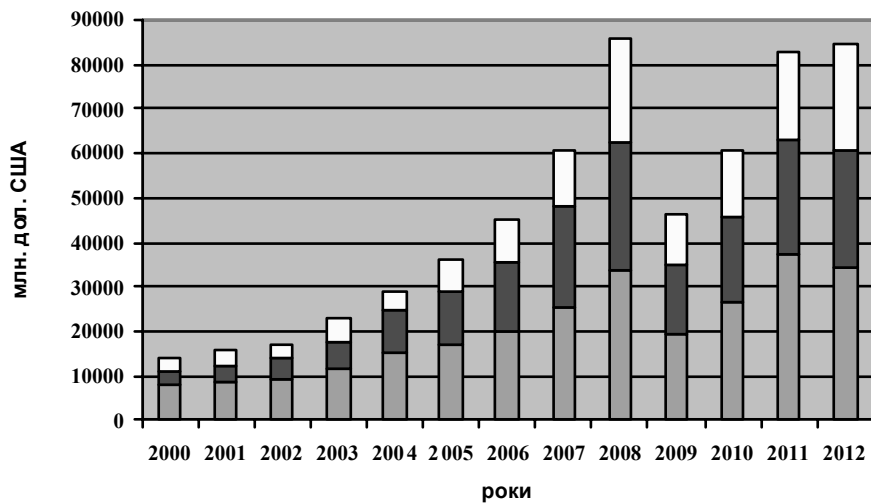
Ціллю даного дослідження є виявлення ризиків і негативних наслідків, які виникнуть для України внаслідок підписання угоди про вільну торгівлю з ЄС та заходів щодо їх мінімізації.

Ініціатива з боку країн щодо інтеграційного процесу та його розвиток виходить, як правило, з тісного торгового співробітництва і обумовлені бажанням подальшого поглиблення і розширення співпраці за рахунок зняття торгових бар'єрів між країнами.

Виходячи з географічної структури зовнішньої торгівлі (див. рис.1) Україна має два основних вектори розвитку інтеграційного процесу – країни СНД, де на сучасному етапі активно розвивається економічна інтеграція в рамках Митного Союзу Російської Федерації, Білорусі і Казахстану, та Європейський Союз.

експорт

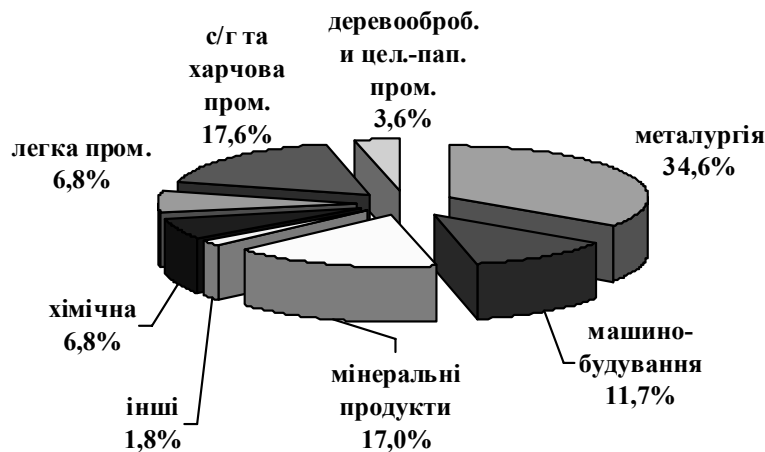
імпорт

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України в розрізі груп країн [2]

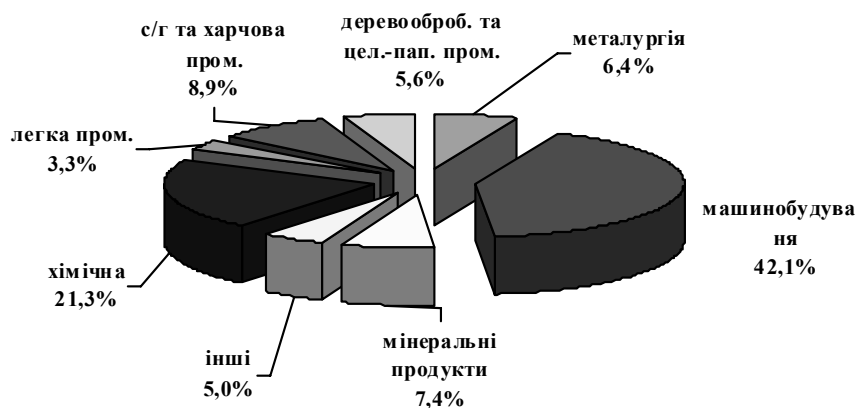
Спробуємо зробити оцінку ефективності розвитку інтеграційного процесу в цих двох напрямках.

За умов, що експортна квота в останні роки складає близько 50% ВВП країни, структура експорту є важливим критерієм розвитку економіки й конкурентних переваг країни в міжнародному поділі праці.

Аналіз товарної структури експортно-імпортних операцій показує, що в українському експорті в ЄС більшу частку становлять мінеральні продукти, недорогоцінні метали й вироби з них, продукція агропромислового комплексу, текстиль і текстильні вироби, в імпорті переважає технологічна продукція машинобудування (рис.2). Така структура зовнішньої торгівлі характерна для країн з низьким ступенем розвитку і є малоефективною, що і визначає значною мірою негативне сальдо зовнішньоторговельних операцій країни.

(a)

(б)

Рис. 2. Товарна структура експорту (а) і імпорту (б) України з ЄС в 2012 р. [2]

Більш детальний аналіз структури експорту до деяких країн ЄС підтверджує низькотехнологічність українського експорту. Питома вага товару в загальному обсязі експорту до країни:

Велика Британія – 33,2% – чорні метали;

Іспанія – 53,9% – зернові, 15,9% – жири і масла;

Італія – 66,7% – чорні метали;

Нідерланди – 16,8% - зернові, 8,5% - маслосемена, 22,9% - масла та жири, 14,8% - чорні метали;

Польща – 25,3% експорту – чорні метали, 18% – руди;

Румунія – 50,7% – чорні метали;

Франція – 27,4% – маслосемена, 25,4% – продукти неорганічної хімії;

Чехія – 54,5% експорту – руди.[2]

На даний момент між Україною та ЄС відбувається підготовка до підписання угоди про асоційоване членство. В рамках такої угоди ЄС готовий запропонувати Україні створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі в форматі «ЗВТ+». Сторони домовилися про одночасне скасування 95% усіх тарифів і мит. Лише 5% товарних позицій з обох сторін залишаться під тарифним захистом.

На перший погляд, це означає, що Україна отримає доступ до внутрішнього ринку ЄС та можливості для активнішої політичної співпраці та економічної інтеграції. Угода відкриває для нашої країни нові перспективи взаємодії з розвиненими країнами континенту, дає поштовх економічному розвитку, зміцнює її позиції в системі міжнародних відносин [3].

Зниження ввізного мита матиме безпосередній вплив на надходження до Державного бюджету – вони скоротяться на суму імпортного мита на продукцію, що ввозиться з країн Європейського Союзу. Водночас скоротиться час, потрібний для супровідних процедур, а отже, підвищиться ефективність роботи митниці.

Зменшення до нуля імпортного мита означатиме здешевлення європейської продукції на внутрішньому ринку, що буде сприятливим для українських споживачів. Враховуючи, що третину імпорту з ЄС нині становлять машини й устаткування та транспортні засоби, здешевлення цієї продукції сприятиме швидшому оновленню основних фондів підприємств, а отже, й більшій ефективності української промисловості. Зростання конку-

ренції на українському ринку позначиться передусім на виробниках неякісної продукції, яким доведеться збільшувати витрати на підвищення її якості та розроблення маркетингової стратегії. Щоб захистити українських виробників від можливих негативних наслідків занадто швидкої лібералізації, їм потрібно забезпечити перехідний період [4].

Найбільшу вигоду від обнуління митних тарифів отримують українські експортери, оскільки вони спеціалізуються переважно на продукції з низьким ступенем переробки, ціновий фактор є визначальним для її конкурентоспроможності.

Однак, крім тарифів, значною мірою доступ до європейських ринків українським товарам обмежують нетарифні засоби, такі як невідповідність стандартів продукції, відмінність митної системи та процедур оцінки відповідності продукції. Додатковий бар'єр для українських товарів – преференційні правила походження товарів, які застосовує Європейський Союз.

Необхідно буде збільшення витрат з Державного бюджету на гармонізацію національної системи стандартів, однак їх можна частково компенсувати фінансовою та технічною допомогою ЄС. Внаслідок цього збільшаться можливості експорту українських товарів, що суттєво посилить експортний потенціал держави. Крім того, посиляться позиції національного виробника і на внутрішньому ринку, що означатиме пропозицію якісної продукції українському споживачу. Зростуть можливості імпортозаміщення, що разом з поширенням експорту сприятиме поліпшенню зовнішньоторговельного балансу.

Спрощення митних процедур допоможе зменшити витрати і сприятиме збільшенню зовнішнього товарообороту. Водночас це спрощення потребуватиме витрат на переобладнання митниць і перепідготовку фахівців. Але внаслідок цього українські виробники зможуть зменшити час доступу продукції на європейські ринки та оптимізувати способи постачання сировини та напівфабрикатів. Спрощення та пришвидшення експортно-імпортних операцій сприятиме кращому задоволенню потреб українських споживачів і здешевленню продукції на внутрішньому ринку.

На даному етапі більшість галузей української промисловості має позитивну динаміку розвитку, що переважно визначається сприятливою кон'юнктурою на зовнішніх ринках. Однак висока залежність від зовнішнього попиту на сировинну продукцію є занадто ризикованою та не ефективною і не може бути основою стратегії економічного розвитку країни. Що ж стосується розвитку торгівлі продукції галузей обробної промисловості, то вона ускладнюється через проблеми невідповідності української продукції технічним та іншим стандартам, несприятливого інвестиційного клімату, неефективної системи перетину кордону та низького іміджу України на світовому ринку.

Процес реструктуризації промисловості можна зробити менш болючим для економіки через залучення іноземних інвестицій до модернізації та створення нових підприємств. Угода про зону вільної торгівлі буде сприяти включенню українських підприємств до європейської системи виробництва і постачання.

Металопродукція є однією з найважливіших груп товарів, що експортує Україна, зокрема до ЄС. Найбільші проблеми галузі – це застарілі основні фонди, висока енергозатратність виробництва, низька якість і валова додана вартість кінцевої продукції. Вирішення цих проблем потребує значних капіталовкладень.

Негативними наслідками для українських металургійних підприємств можуть бути скорочення субсидій у ПЕК і зростання собівартості продукції у зв'язку зі збільшенням витрат на сировину.

Стримуючим фактором в розвитку українського експорту електроенергії до ЄС може стати нерозвинена інфраструктура для торгівлі енергоносіями та відмінність технічних стандартів і правил енергетичних ринків ЄС та України. Розвиток енергетичного сектору в рамках угоди про поглиблену вільну торгівлю можливий за умов поступового формування єдиного енергетичного ринку з ЄС.

Вільному і ефективному руху товарів перешкоджають, також, низька ефективність інфраструктури України через зношеність фондів і монополізація деяких сегментів ринку. Співпраця між Україною та ЄС повинна забезпечити діяльність зони вільної торгівлі і поступове формування єдиного ринку транспортних послуг.

Пристосування до нових стандартів і правил торгівлі, що неодмінно пов'язано з поглибленням відносин з ЄС в рамках зони вільної торгівлі, потребуватиме від українських виробників збільшення витрат у короткостроковій перспективі. Однак у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної продукції і, як наслідок, закріпленню своїх позицій на внутрішньому ринку та збільшенню експорту на світові ринки. Крім того, українські споживачі будуть мати доступ до більш якісних і дешевих товарів і послуг. Здійснення реформ, які необхідні для укладання угоди про вільну торгівлю з ЄС, посилять довіру іноземних компаній до української економіки, що буде сприяти припливу іноземних інвестицій в Україну.

Таким чином, створення зони вільної торгівлі з ЄС буде мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Наслідки підписання угоди про вільну торгівлю з ЄС для України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> - здійснення внутрішніх реформ; - зменшення адміністративних витрат на роботу митниці та інших державних органів; - подолання корупції на митниці та в державних органах сертифікації; - зростання експорту до ЄС і третіх країн, поліпшення торгівельного балансу - здешевлення європейської продукції на українському ринку; - швидкий вихід нових товарів на ринок - набуття конкурентних переваг порівняно з іншими експортерами до ЄС; - здешевлення української продукції на європейських ринках; - зростання якості української продукції; - заощадження коштів і часу на експортні операції; - потенційне розширення ринків збуту у третіх країнах - зменшення витрат часу на митні процедури; - здешевлення інвестиційних товарів; - можливість швидкого виходу на зовнішні ринки в разі несподіваної зміни кон'юнктури внутрішнього ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення надходжень митних платежів до бюджету; - витрати на гармонізацію стандартів; - витрати на перекваліфікацію фахівців зі стандартизації товарів і митного оформлення; - витрати на переобладнання технічних лабораторій і митниць - можливе дорожчання ресурсів на внутрішньому ринку внаслідок збільшення їх експорту до ЄС; - потреба пристосуватися до нових стандартів продукції, впровадження систем контролю якості; - витрати на підвищення якості продукції; - витрати на сертифікацію і стандартизацію продукції; - зростання конкуренції з боку європейських виробників; - затрати на пристосування до нових стандартів, технічне переоснащення виробництва

Таким чином, при підписанні Угоди про вільну торгівлю з ЄС необхідно чітко усвідомлювати ті проблеми, які виникнуть в різних секторах української економіки і суспільства. Затрати на їх вирішення повинні бути враховані і на рівні держави і на рівні кожного окремого підприємства. Тільки за таких умов створення зони вільної торгівлі з ЄС не завдасть українській економіці значної шкоди.

Однак, реалізація курсу на інтеграцію до структур Європейського Союзу вимагає відповідних змін у багатьох секторах національного господарства. У цьому аспекті для України виникають серйозні проблеми. Відставання України від країн ЄС за рівнем економічного розвитку набагато перевищує ті граничні показники, які припустимі для учасників інтеграційних об'єднань.

Висновки і пропозиції

Створення ЗВТ+ з ЄС найближчим часом обіцяє державі та вітчизняному бізнесу складні часи. Але в довгостроковій перспективі зона дасть шанс вийти на європейський ринок і підвищити якість продукції підприємств. Втім, час для адаптації до євростандартів в українського бізнесу є. Від моменту набрання чинності угодою з ЄС до початку повноцінного функціонування ЗСТ може пройти не менш 10 років.

У цей період державними пріоритетами формування конкурентоспроможності українських підприємств повинні виступати:

- забезпечення більш високого, ніж в країнах ЄС, рівня реального росту ВВП;
- послідовне підвищення продуктивності праці у всіх галузях економіки й видах економічної діяльності;
- стимулювання ефективного використання внутрішніх сировинних, трудових і фінансових ресурсів для економічного росту країни;
- зниження рівня збитковості вітчизняних підприємств;
- мінімізація тіньової економіки шляхом стимулювання до легалізації господарської діяльності;
- забезпечення стабільності, прозорості й ефективності державних фінансів, особливо в сферах оподаткування й бюджету;
- підвищення платоспроможності як суб'єктів господарювання, так і населення з метою активізації внутрішнього ринку;
- стимулювання розвитку внутрішнього ринку, реалізація цілеспрямованої політики цінового збалансування, впровадження моніторингу щодо несумлінної конкуренції між іноземними й національними виробниками;
- збалансована підтримка інноваційних виробництв, стимулювання поглиблення взаємозв'язків наукових досліджень і виробництва;
- підвищення ділової активності малого та середнього бізнесу.

Список використаних джерел

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом від 16 червня 1994 р., набула чинності з 1 березня 1998 року.
2. <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Про Концепцію загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон Верховної Ради України від 21 листопада 2002 р. № 228-IV.
4. Макогон Ю.В., Яценко А.Б. Поддержка украинских производителей на внешних рынках в условиях развития интеграции с ЕС / Ю.В. Макогон, А.Б. Яценко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. Донецк: ДонНУ, 2010. – С. 4-7.
5. <http://www.eurostat.org>.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2013